

XV. YÜZYIL NAZİLLİ’SİNDE YETİŞMİŞ BİR ALİM: MOLLA KESTELLÎ HAYATI VE ESERLERİ

Dr. Kemal Ramazan HAYKIRAN

Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Tarih Bölümü

MOLLÂ KESTALLÎ’NİN YETİŞTİĞİ ORTAM

El-Ömerî, meşhur eserinde Aydınogullarının 300’den fazla kalesi 60dan fazla beldesi bulunduğunu kaydetmektedir. Menderes havzası ile Bozdağların eteklerinden Ege denizine kadar uzanan geniş muhitte Aydınogulları iki ayrı siyasi sürece ayrılmakla birlikte bir asırdan fazla hakimiyetlerini korumuşlardı. Nihayetinde beyliğin son beyi Cüneyd Bey’in II. Murad zamanında halliyle birlikte 1426 tarihinde Aydınogulları Beyliğinin siyasi ömrü de tamamlanmış oldu. Diğer Türk beylikleri gibi, Aydınogulları beyliğinin idaresindeki yerleşim merkezlerinde ilim müesseselerinin bizzat beyler ve onların çevresinde bulunanlar tarafından kurulduğu görülmektedir. Aydınogullarının devrinde yirmi bir zâviye bulunduğu kayıtlarda görülmektedir (Şeker 2013: 367). Bu zaviyeler üzerinden bir taraftan tarikat mensuplarının eğitilmiş olduğu diğer taraftan da gelen misafir ilim adamlarından yararlanmak sûretiyle de ilmî faaliyetlerin yürütüldüğü görülmektedir. Buna bir örnek olarak, İbn Battûta’nın Tire’de Ahî Mehmed’i zâviyesinde ziyaret edip onunla sohbet etmiş olması gösterilebilir.(İbn Battûta 2018:334) Aydınogulları zamanında Birgi, Tire, Ayasuluğ ve Güzelhisar (Aydın) önemli ilim merkezleri hâline gelmişti. Aydınogulları beyliğinin kurucu beylerinden Mehmet Bey, yukarıda belirttiğimiz üzere Tire’yi oğlu Süleyman-Şah’ın idaresine vermişti. Süleyman-Şah’tan sonra Tire bölgesi de önemli bir ilim merkezi haline geldi. Bu dönemde faaliyete başlayan İbn Melek Medresesi, Osmanlılar zamanında da önemini korumaya devam etmiştir. Bölgedeki ilim hayatının canlılığını, bu ilim merkezlerinde yetişen âlimlerin biyografilerinin incelenmesinden anlamak mümkün olmaktadır (Yinanç: *İA*, II, 63). Aydınogullarının son dönemlerinde ve sonrasında görülen kültürel hareketlilik, beyliğin ve coğrafyasının entelektüel bakımdan zengin bir ortama sahip olduğunu göstermektedir. Şihabüddin Sivasî ile hocası Muhammed’in bu bölgede Zeynîliği temsil etmiştir. Böylelikle Aydınogullarının ülkesi ilmi ve kültürel açıdan daha da zenginleşmiş olmaktadır (Kara 2005: 395-412). Aydınogulları Beyliğinin kurucusu Mehmed Bey’in ilme ve ilim adamlarına değer veren bir Bey olduğu açıkça anlaşılmaktadır. Beyliği döneminde kendisinin de ilime merakı olan bir kişi olduğu ve ilim ile uğraştığı devrinin alimlerinden dersler aldığı kaydedilmektedir. Bunların başında kuşkusuz devrin meşhur fıkıh alimlerinden olan Kâdı İbn Melek gelmektedir (Şeker 2013: 367).

Aydınogulları devrinin en önemli özelliği Türkçenin önem kazanması ve bir bilim ve kültür dili olarak yaygınlaşmaya başlamasıdır. Bu bağlamda Aydınoglu Umur Bey devrinde (1313-1348) “Süheyl ü Nevbahar” adlı mesnevînin Mesud b. Ahmed tarafından Farsça’dan Türkçe’ye çevrildiğini, yine aynı mütercimın Beydabâ’nın meşhur eseri “Kelile ve Dimne”yi de Farsça’dan Türkçe’ye çevirdiği görülmektedir. Ayrıca Tıb’ba dair “Câmi’-ı Müfredâtu Edviye ve’l-Ağziye”nin de bu devirde Türkçe’ye çevrildiği görülmektedir (Şeker 2013: 370).

Aydınoglu Mehmed Bey’in oğlu İsa Bey’inde devrinin ilim ve edebiyat dili olan Arapça ve Farsça’yı öğrendiğine dair kayıtlar bulunmaktadır (Şeker 2013: 371). İsa Bey’in çevresinde gerek müslim, gerekse gayr-i müslim birçok ilim adamının varlığı da dikkat çekmektedir. Meşhur tabib Hacı Paşa bunlardan biridir. Ayrıca Türk edebiyatında ilk “İskender-nâme”siyle tanınan divân şairi Ahmedî (öl. 815/1412-1413) nin Aydınogullarıyla bağlantılı bir şair olduğu da bilinmektedir (Şeker 2013: 370). Ahmedî’nin Arapça ve Farsça manzum bir lugat olan “Mirkâtü’l-Edeb” ve buna bağlı olarak

2. Risâle fî işkâlâtî Şerhi'l-Mevâkîf (İ'tirâdât 'ale's-Seyyidi's-Şerîf fî Şer- hi'l-Mevâkîf veya Ecvibe 'an muğlakâtî's-seb'a)
3. Risâle fî bahsi'l-cihe (Risâle fî'l-işkâl veya Cevâb 'ani'l-işkâl fî bahsi'l-cihe)
4. Hâşiyetü's-suğrâ 'ale'l-mukaddimâtî'l-erba'a mine't-Telvîh (Hâşiyetü's-suğrâ 'alâ mebâhisi'l-hüsn ve'l-kubh fi't-Telvîh)
5. Hâşiyetü'l-kübrâ 'ale'l-mukaddimâtî'l-erba'a mine't-Telvîh (Hâşiyetü'l-kübrâ 'alâ mebâhisi'l-hüsn ve'l-kubh fi't-Telvîh)
6. Risâle 'âlâ evveli Şerhi'l-Vikâye fî kavlihî "sâle ilâ mâ yutahhar"
7. Tefsîr-i Sûre-i Yâsîn

KAYNAKLAR

- Ahmed Eflâkî, *Menâkîbü'l-Ârifîn*, (çev. Tahsin Yazıcı), İstanbul 1996.
- Ahmedî, *İskendernâme*, Hz. İsmail Ünver, Ankara 1983.
- Babinger, F. "Kastallânî". 1997. *The Encyclopedia of Islam (New Edition)*. Edt. C. E. Bosworth vd. 4/737, Brill, Leiden.
- Bursalı Mehmed Tâhir, *Osmanlı Müellifleri*. Nşr. A. Fikri Yavuz - İsmail Özen. 3 Cilt: Meral Yayınevi, 1971.
- İbn Battûta Seyahatnâmesi*, , çev. A Sait Aykut, YKY, İstanbul 2018.
- Kara, M. 2005. *Türk Tasavvuf Tarihi Araştırmaları*, İstanbul.
- Kâtib Çelebi. Keşîf z-zunûn 'an esâmî'l-kütübi ve'l-funûn. nşr. M. Şerafettin Yaltkaya - Kilisli Rifat Bilge. 2 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâs.
- Katip Çelebî, *Süllemü'l-vusûl ilâ tabakâtî'l-fuhûl*. nşr. Mahmud Abdulkâhir el-Arnâvûtî. 6 Cilt. IRCICA İstanbul 2010.
- Şeker, M. 2013. "Aydinoğullarının Kültür Hayatı ve Türkçeciliği", *Uluslararası Batı Anadolu Beylikleri Tarih ve Kültür Sempozyumu-I: Aydinoğulları Tarihi* (2010), Ed. Mehmet Şeker, Mehmet Ersan, Cüneyt Kanat, TKK, Ankara.
- Taşköprizâde, Ahmed Efendi, *eş-Şekâ'iku'n-nu'mâniyye—fi 'ulemâi'd-devleti'l-Osmâniyye*, t: Dârü'l-Kitâbi'l-Arabî, Beyrut 1395/1975.